

Η ΣΥΜΒΑΣΗ ΤΟΥ ΑΡΧΟΥΣ (Μάιος 2009)

Συγγραφέας: ΑΙΜΙΛΙΑ ΛΙΑΣΚΑ

Ορόσημο στην ανάπτυξη του διεθνούς περιβαλλοντικού δικαίου συνιστά η φιλόδοξη προσπάθεια που έγινε προς την κατεύθυνση της περιβαλλοντικής δημοκρατίας με την υιοθέτηση μιας σημαντικής συμφωνίας για το δικαίωμα του πολίτη στην προστασία του περιβάλλοντος. Η συγκεκριμένη Σύμβαση έγινε γνωστή ως Σύμβαση για την Πρόσβαση στην Πληροφορία, τη Συμμετοχή του Κοινού στη Λήψη Αποφάσεων και την Πρόσβαση στη Δικαιοσύνη, ή ως Σύμβαση του Άαρχους, αφού υπεγράφη στο Άαρχους της Δανίας τον Ιούνιο του 1998 στο πλαίσιο της Οικονομικής Επιτροπής για την Ευρώπη των Ηνωμένων Εθνών (UNECE). Η Σύμβαση τέθηκε σε ισχύ το 2001.

Τον Ιούνιο του 2008 πραγματοποιήθηκε στη Ρίγα της Λετονίας η τρίτη συνάντηση των Συμβαλλομένων Μερών της Σύμβασης με την ευκαιρία της συμπλήρωσης δέκα χρόνων από την υπογραφή της. Κύριο έργο της συνάντησης ήταν η αναθεώρηση των επιτευγμάτων των δέκα πρώτων χρόνων και η υιοθέτηση ενός μακροπρόθεσμου στρατηγικού σχεδιασμού για τη Σύμβαση.

Είναι η πρώτη διεθνής Συνθήκη που χορηγεί δικαιώματα απευθείας στο κοινό με στόχο την προστασία του περιβάλλοντος. Είναι ιδιαίτερα σημαντική για την ενδυνάμωση της περιβαλλοντικής προστασίας, την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης και την περαιτέρω εμβάθυνση των δημοκρατικών διαδικασιών. Μόνο μέσα από την ενεργοποίηση και τη στήριξη της Κοινωνίας των Πολιτών με προσεγγίσεις συνεργασίας, στο πλαίσιο μιας καλής διακυβέρνησης και σεβόμενοι τα ανθρώπινα δικαιώματα, είναι δυνατόν να οικοδομήσουμε ένα περιβαλλοντικά βιώσιμο μέλλον. Η υιοθέτησή της αποτελεί σημαντικό βήμα, καθώς η συμμετοχική δημοκρατία- όπως παρουσιάζεται στη Σύμβαση- συναρτάται άμεσα με τα περιβαλλοντικά δικαιώματα των πολιτών (Πρακτικά Διεθνούς Συνάντησης, Ελληνική Εταιρεία για την Προστασία του Περιβάλλοντος και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς και Ευρωπαϊκό Γραφείο Περιβάλλοντος, Φεβρουάριος 2004, σ. 9).

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο η Σύμβαση του Άαρχους, η οποία είχε υπογραφεί από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα και τα κράτη-μέλη της το 1998, επικυρώθηκε εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας τον Φεβρουάριο του 2005, στοχεύοντας στην αποτελεσματική προστασία του περιβάλλοντος.

Αποτελεί το πιο αναλυτικό και νομοτεχνικά επεξεργασμένο διεθνές κείμενο που αφορά την περιβαλλοντική προστασία και ο καθένας από τους τρεις πυλώνες της περιλαμβάνει διατάξεις που εκχωρούν διαφορετικά δικαιώματα.

Ο πρώτος αναφέρεται στο δικαίωμα του κοινού να ζητεί πληροφορίες από τις δημόσιες αρχές και στην υποχρέωση των δημοσίων αρχών να παρέχουν τις πληροφορίες αυτές (άρθρο 4), καθώς και στο δικαίωμά του να λαμβάνει πληροφορίες και στην υποχρέωση των δημοσίων αρχών να συλλέγουν και να διαχέουν την πληροφόρηση, χωρίς να απαιτείται ιδιαίτερη αίτηση του ενδιαφερομένου (άρθρο 5).

Ο δεύτερος πυλώνας αναφέρεται στη συμμετοχή του κοινού στη λήψη αποφάσεων:

- * Συμμετοχή του κοινού που εστιάζεται σε μια συγκεκριμένη δραστηριότητα.
- * Συμμετοχή του κοινού στην προετοιμασία περιβαλλοντικών σχεδίων, προγραμμάτων και πολιτικών.
- * Συμμετοχή του κοινού στην προετοιμασία νόμων, κανονισμών και δεσμευτικών κανόνων δικαίου.

Ο τρίτος πυλώνας αναφέρεται στην πρόσβαση στη Δικαιοσύνη σε υποθέσεις σχετικές με το περιβάλλον. Ουσιαστικά θέτει σε ισχύ τους δύο προηγούμενους πυλώνες στις εθνικές νομοθεσίες και ενδυναμώνει την εφαρμογή της εθνικής περιβαλλοντικής νομοθεσίας. Περιέχει διατάξεις που δίνουν κατευθυντήριες αρχές, των οποίων η εξειδίκευση και η ομοιόμορφη εφαρμογή στα κράτη-μέλη της Σύμβασης συναντά δυσκολίες, λαμβάνοντας υπόψη τα διαφορετικά δικονομικά συστήματα που ισχύουν στα διάφορα εθνικά δίκαια. Το γεγονός αυτό φαίνεται προσωρινά να απομακρύνει τη λύση σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Όσον αφορά την Ελλάδα, το δικαιοδοτικό σύστημα ικανοποιεί κατ' αρχήν τις αρχές που διακηρύσσονται με τη Σύμβαση, γιατί εξασφαλίζ

ει επαρκώς δικαστική προστασία και στις υποθέσεις που αφορούν περιβαλλοντικά ζητήματα, ανεξαρτήτως αν η διαφορά προκύπτει από δραστηριότητα ιδιωτών ή από πράξεις ή παραλείψεις δημοσίων αρχών και από το είδος της

διαφοράς.

Με την προαναφερθείσα σύμβαση επιδιώκεται να υλοποιηθούν, στον τομέα του Δικαίου του Περιβάλλοντος, τα ζητούμενα της σύγχρονης δημοκρατίας: η διαφάνεια στη δράση των οργάνων της πολιτείας, η παροχή στους πολίτες της δυνατότητας ενημέρωσης και παρέμβασης στις διαδικασίες για τη διαμόρφωση προγραμμάτων και κανονιστικών ρυθμίσεων, αλλά και λήψης ατομικών μέτρων, καθώς και η εξασφάλιση αποτελεσματικού ελέγχου της νομιμότητας όσον αφορά τη δράση των δημοσίων αρχών.

Όπως διαφαίνεται και από το προοίμιό της, η Σύμβαση του Ααρχους για την περιβαλλοντική πληροφόρηση στηρίζεται στην παραδοχή ότι η ενημέρωση και η συμμετοχή των πολιτών στις διαδικασίες που σχετίζονται με την προστασία του περιβάλλοντος συνιστούν σημαντικό παράγοντα αφενός για τη διαμόρφωση οικολογικής συνείδησης, η οποία αναστέλλει συμπεριφορές εχθρικές προς το περιβάλλον, αφετέρου για την ενεργοποίηση της κοινωνίας, γεγονός που μπορεί να επηρεάσει θετικά τις αποφάσεις των κυβερνητικών και των άλλων οργάνων που χαράσσουν πολιτική και ασκούν αρμοδιότητες στους σχετικούς τομείς.

Προϋποθέτει ότι όλοι οι ενδιαφερόμενοι δημόσιοι και ιδιωτικοί φορείς- έχουν συνειδητοποιήσει τη σημασία που έχει για την προστασία του περιβάλλοντος και τη δημοκρατία γενικότερα η τήρηση των κανόνων της πληροφόρησης των πολιτών στα διάφορα στάδια διαδικασίας νομοθέτησης και διοικητικής δράσης, καθώς και η ενεργός συμμετοχή της κοινωνίας στις διαδικασίες αυτές.

Με το μοναδικό αυτό εργαλείο του Διεθνούς Δικαίου διευρύνεται κατ' αρχάς ο γεωγραφικός χώρος στον οποίο κατοχυρώνονται τα δικαιώματα που πηγάζουν από αυτή, με την επέκτασή του στις συμβαλλόμενες στη Σύμβαση χώρες που δεν είναι μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά και συγκεκριμενοποιούνται και ενισχύονται σε σημαντικό βαθμό τα δικαιώματα αυτά, ενώ παράλληλα θεσπίζονται διαδικαστικές εγγυήσεις για να εξασφαλιστεί η δυνατότητα αποτελεσματικής άσκησής τους. Τούτο διαμορφώνει ουσιαστικά και ενισχύει την πορεία προς τη συμμετοχική δημοκρατία.

Για την επίτευξη των στόχων της Σύμβασης πρέπει να δοθεί σημαντικό βάρος στη βελτίωση της ποιότητας των υπηρεσιών της δημόσιας διοίκησης και να

αναπτυχθεί σχέση εμπιστοσύνης μεταξύ της διοίκησης και των πολιτών. Απαιτείται δε η ενημέρωση και η ενεργός συμμετοχή των πολιτών στη διαδικασία λήψης αποφάσεων σχετικά με το περιβάλλον και την ποιότητα ζωής, με σκοπό τη συνεχή βελτίωση της ποιότητας ενημέρωσης, η οποία αποτελεί αίτημα των καιρών, αλλά και στοίχημα για την επιτυχή τελεσφόρηση της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας.

Αναφορικά με την Ελλάδα, η Σύμβαση κυρώθηκε τον Δεκέμβριο του 2005 με τον Ν. 3422/2005 και επομένως αποτελεί θετικό δίκαιο με αυξημένη τυπική ισχύ έναντι των κοινών νόμων.

Η χώρα μας έχει τυπικά συμμορφωθεί με τα προαπαιτούμενα των πυλώνων της Σύμβασης, αλλά είναι δεδομένο ότι η εφαρμογή της έχει ακόμη πολύ δρόμο να διανύσει.

Στην πράξη αποδεικνύεται ότι η εφαρμογή του οικείου θεσμικού πλαισίου δεν έχει ακόμη δημιουργήσει τις απαραίτητες προϋποθέσεις ώστε να καθίσταται εφικτή η αποτελεσματική άσκηση του δικαιώματος πληροφόρησης και η διαφάνεια σε όλες τις σχετικές με το περιβάλλον δράσεις [European Environment Bureau (EEB) («How far has the EU applied the Aarhus Convention», October 2007, Brussels, Belgium)]. Είναι προφανές ότι τόσο η πολιτική ηγεσία όσο και η διοίκηση δεν έχουν κατανοήσει τη σημασία των αρχών της Σύμβασης για την προστασία του περιβάλλοντος, αλλά και για την ενδυνάμωση της δημοκρατίας μας εν γένει.

Το άρθρο δημοσιεύθηκε στο ένθετο «ΒΗΜΑ ΙΔΕΩΝ» της Εφημερίδας «ΤΟ ΒΗΜΑ», 8 Μαΐου 2009, σ. 31.